

Még tavaly jelent meg az *Osservatore Romano*-ban egy közlemény, amely főleg a franciaországi tapasztalatok nyomán megállapította, hogy az esti szentmise immár szervesen „belenőtt” a nagyvárosi hívő vallási életébe. Olyan újításnak bizonyult, amelyet mind nagyobb mértékben iparosodó korunk észszerűen és szükségszerűen hozott magával. Azok természetesen, akik mélyebb történelmi ismeretekkel bírnak, jól tudják, hogy valójában nem újításról, hanem csak felújításról van szó, mert hiszen az első keresztény közösségek hosszú időn át az esti vagy éjjeli órákban ünnepelték a szent áldozatot. Felvetette a közlemény azt a kérdést is: nem kell-e attól tartani, hogy a megszokás folytán az esti szentmise veszít majd abból a vonzásából, amelyet a kivételesség biztosított neki? A válasz tagadó volt s a közlemény írója hivatkozott arra, hogy Franciaországban ma már a mezőgazdasági vidékek plebánosai közül is egyre többen kérik az esti szentmise engedélyezését, legalább is a májustól októberig terjedő időre.

Karl Tietz állásfoglalásának, hogy úgy mondjam, „félhivatalos” alátámasztásaként bocsátottam ezt előre. A szerző ugyanis, akinek tanulmányát az *Anima* közli, a meghatározottabban amellett kardoskodik, hogy a hét valamennyi napján legyen esti szentmise.

Kiindulóban elmondja Tietz, hogy nem is olyan régen voltak még papok, akik a vasárnapi esti szentmisét is vegyes érzelmekkel fogadták. Aggodalmaskodtak, hogy ezen fogják majd szembetalálni magukat az összes „kényelmes” keresztényekkel. A fejlemények azonban megcáfolták ezt a feltevést — rögzíti meg Tietz —, mert az úgynevezett „kényelmes” keresztények inkább a szórakozások számára tartják

fenn a szabad vasárnapi estéiket. De még ha lenne is valami a dolgban, akkor sem vonatkozhatnék a hétköznapi esti szentmisékre. Akik ezeken részt vesznek, éppen azok a hívők, akik tisztában vannak a szent áldozat értékével és jelentőségével. Nem olyanokkal találkozunk itt, akik a vasárnapi kötelezettségüknek is csupán illendőségből, beidegzett szokásból vagy nevelési célzattól tesznek eleget. Ha pedig történetesen mégis odavetődnének ilyenek, akkor is csak jó származhatik belőle. Ami a legfőbb nehézség — mutat rá Tietz —, az a körülmény, hogy a mindennapos esti szentmise rendszerezése a papság további megerősítésével járna azokon a helyeken, főleg a szörvány-területeken, ahol már eddig is a legnagyobb erőfeszítésre volt szükségük. Visszariadunk azonban mégsem szabad tőle, mert már nem kerülhetők meg azok a fizikai, szociális és gazdasági természetű okok, amelyek a mindennapos esti szentmise minél szélesebb körű bevezetését sürgetik.

A vasárnapi esti szentmisét illetően döntő mozzanat, hogy ma, amikor jóformán mindenki dolgozik, az emberek tekintélyes százalékanak vasárnap is munkában kell lennie, mint például a közlekedési vállalatok, a folytonos üzemek, az erőművek, a vendéglátóipar, a rendőrség, a tűzoltóság, a kórházak alkalmazottainak. Igaz, hogy a soraikban levő katolikus híveket ezek a létfontosságú feladataik fel is mentik a szentmishallgatási kötelezettség alól, ma már azonban ott tartunk, hogy a teljes vasárnapi munkaszünet egyéb területeken sem vihető keresztül. Azok a hívők, akiknek kenyerkereső elfoglaltsága a reggeli és déli órákra esik, örömmel fogadják vasárnaponként az esti szentmisét. A hétköznapi szentmise vi-

szont teljességgel elérhetetlen a kereső munkát folytatóknak csaknem egésze számára, holott az egyház önaja szerint a hívőknek abból kellene meríteniük az erőt ahhoz, hogy nap-nap után megfelelhessenek a kereszténység feladatainak ebben a modern világban. Az a kísérlet — fejtí Tietz —, hogy a reggeli istentiszteletek időpontját az eddiginél is korábbra tegyék, sehol sem vált be. A nagyvárosokat a háború többé-kevésbé lerombolta; a lakások ujjáépítése mindenütt elmaradt a munkahelyek ujjáépítése mögött, s nagyon sok országban éveken vagy évtizedeken át számolni kell azzal, hogy a dolgozók zöme a munkahelyétől távol kénytelen lakni. A közlekedési viszonyok fokozatos javulása sem segíthet lényegesebben azon az állapoton, hogy a dolgozók nagyobbik hányadának átlag egy órát kell utaznia, amíg a munkahelyére jut. A nyugati országokban tehát a korai szentmisét legkésőbb reggel fél 6 órakor kellene kezdeni és 6 órára befejezni. Hozzávéve az utat is a lakástól a templomig, aminek időtartama 10—30 percre tehető, a hívőnek 4 és 5 óra között kellene felkelnie, hogy szentmisét hallgathasson; olyan áldozat és önmegtágadás ez, amelyet normálisan senkitől sem kívánhatunk. Érthető, ha a korai istentiszteleteken többnyire csak néhány öreget, egy-két háztartásbeli asszonyt és kisgyermeket látni. Szabad-e azonban beletörődnünk abba, hogy a mindennapi szentmise az éppen ráérőknek kiváltsága legyen?

Szó esett az imént az „áldozatról“, amelyet a hétköznapi reggeli szentmise a mi korunk híveitől követel. Hogy a legtöbb ember részéről valóban áldozat az, hogy egy órával vagy még többel megrövidítse az éjszakai pihenését, pillanatig sem kétséges. A megfelelő szándék mellett bizonyára érdem-szerző is Istennél. Ámde csak ak-

kor — emeli ki Tietz —, ha az illető bizonyos lehet arról, hogy szerzetének ez az önkéntes fizikai megterhelése nem fogja őt gátolni a foglalkozásával járó munkák kifogástalan végzésében. Mert hogy a munkáját kifogástalanul végezze, Istentől előírt erkölcsi kötelessége. Kérdés azonban, hogy a mai ember jó lélekkel vállalhat-e olyan fizikai megterheléseket, mint még elődei néhány évtizeddel ezelőtt? Minden orvos azt fogja felelni: általában nem!

Nincs mit csodálkoznunk azon — folytatja Tietz —, hogy a legjobb katolikus híveink közül is nem kevesen jelentik ki: egyszerűen képtelenek arra, hogy reggelenként az éppen szükségesnél korábban keljenek fel, sőt még vasárnap sem tudják rávenni magukat a korai szentmisére, annyira kell nekik a pihenés. Ismételten hangsúlyozom — írja Tietz —, hogy nem a mi szokványos „magam is katolikus“ ainkról beszélek itt, akik kényelmességi okokból évek és évtizedek óta a „hétalvók miséjét“ látogatják. A leghívebb és legbuzgóbb katolikusok nem csekély része is oda-kényszerül, hogy vasárnap az utolsó délelőtti szentmisére menjen. Arról pedig, hogy hétköznapokon is szentmisét hallgasson, éppenséggel le kell mondania.

A modern körülmények között tehát — vonja le a következtetést Tietz — a mindennapos esti szentmisét nem tekinthetjük valami különleges jámborsági gyakorlatnak, sem pedig liturgikus élménynek olyan egyének számára, akikben nincs erő a szentmise reggeli meghallgatására. A helyes szemléletben az esti szentmise szinte az egyetlen mód, amellyel éppen a legderekabb világi hívek széles és fontos körének tudjuk lehetővé tenni, hogy hétköznapokon is megünnepelhessék a legszentebb áldozatot. Mert legyünk csak őszinték. Ha látunk is olykor dolgozókat a hétköz-

napi korai szentmisén, figyeljük meg: hányszor veszik elő az órájukat, hogy megnézzék, odaérnek-e még pontosan a munka kezdetére? Mennyivel zavartalanabban, milyen nyugodtan és összeszedetten lehetnének ott este a szentmisén! Így viszont a korai szentmiséken rendszerint már az átváltoztatás után megkezdődik a nyugtalanság. Nem egynek, aki pedig áldozni kíván, pont akkor kell útnak indulnia, amikor a pap már kinyitotta a tabernákulumot, mert éppen ezen a napon hosszabb volt a miseszöveg vagy más okok miatt elhúzódott a szentmise. Mások meg, amint felálltak az áldoztató rácstól, sietve hagyják el a templomot s a hálaadást már munkába menet az utcai forgalom zajában végzik.

Tietz is kitér tanulmányában arra, hogy a szentmisének az esti órákra való helyezésében nincs semmi, ami alapvetően újdonság lenne. Az első szentmisét az Úr Jézus mint „vacsorát” mutatta be, s az sem vitás, hogy az első keresztények mindig este etartották az istentiszteletet. Az üldözések idején még később, az éjszakai órákban gyűltek össze, hogy megünnepeljék a szent áldozatot. Az üldözések megszűnte után is, különösen Kis-ázsiaiában, még sokáig, kereken száz éven át az esti szentmise volt az uralkodó. Kivétel Róma, ahol — valószínűleg a sajátos társadalmi viszonyok miatt — már a III. század elejétől kezdve reggel miséznek a papok. Magukban a miseszövegekben is feltűnhetik egyébként, hogy egyes szavaik vagy állításaik nem a délelőtre, hanem az estére vagy éppen az éjszakára illenek. Legközvetlenebbül példázta ezt a „Haec nox est...” kitétel a nagyszombati miseszövegben.

Egyik lényeges oka, amiért a szentmise délelőtre került, az a rendelkezés volt, hogy a hívek csak éhgyomorral járulhatnak a szentáldozáshoz. Ezt a parancsot ugyan-

is nem ismerte az ősegyház a mai formájában. A böjtnek akkor még igen fontos szerepe volt. Az első keresztények még attól is félték, hogy az Oltáriszentség vételével megtörhetik a böjtöt, s így azután, ha böjtöltek, nem is mentek az Úr asztalához. A mai szentségi böjt — mutat rá Tietz — már csak azért sem lehetett meg az ősegyházban, mert ott az eucharisztikus lakomat megelőzte az úgynevezett „szere- tetvendégség”. Origenes jegyezte fel a thebaisi szerzetesekről, hogy hozzávetőleg délután 4 óráig böjtöltek, akkor étkeztek s ehhez az étkezéshez kapcsolódóan ünnepe- lték meg a szent Eucharisziát. A böjtöt tehát nem azért tartották, hogy a szentáldozáshoz járulhas- sanak. Csupán Szent Ágoston ide- jében kap nyomatékot az a gondo- lat, hogy az ételtől és italtól való tartózkodással is ki kell fejezni a tiszteletet az Oltáriszentség iránt.

Hogy ezt megkönnyítsék a hívek- nek, a szentmisét mindinkább dél- előtt mutatják be. Hamarosan ez lett az általános, kivéve a negyed- évi böjt napjait és a vigiliás böjt- i napokat. Nem telt bele azonban hosszú idő s előbb Rómában, majd mindenütt ezeken a napokon is délelőtre tették a szentmisét. Ezzel karöltve szigorították a szentségi böjtöt is. Ennek a böjtnek értelmét a jansenisták később már annyira eltúlozták, hogy az ő szemükben a tisztelet a szentség iránt nagyobb fontosságot nyert, mint maga a szentségnek vétele.

Ez a magyarázata annak, hogy az esti szentmise bevezetése, illetve visszaállítása is oly szoros kap- csolatba került a szentségi böjt kérdésével. A fordulat — Tietz sze- rint — valójában Szent X. Piusz- szal következett be, aki a betegek széles köre számára enyhített a szentségi böjt előírásain. XV. Be- nedek pápa az 1914-es világháború alatt a katonákat teljesen felmen- tette a szentségi böjt alól, utalva

arra, hogy az Oltáriszentség vétele nem egyszerűen jámborsági gyakorlat, hanem központi erőforrás a katolikusok számára s így maga a vétel mérhetetlenül fontosabb, mint az ételtől-italtól való megtartóztatás, amelyet feltételeként szabtak meg. A második világháborúban XII. Pius szintén megadta a katonáknak ezt a felmentést. Közben azonban történtek már enyhítések kifejezetten az esti szentmise okából is.

Az, hogy a szentmisét délelőtt tartják, a századok folyamán megszokott és magától értetődő dologgá lett. A mi korunkig nem is mutatkozott szűksége, hogy változtatásnak rajta. Amint azonban az iparosodás kibontakozott, az egyháznak is mind nagyobb mértékben számot kellett vetnie azzal, hogy a társadalom szerkezete alapjaiban módosul. A valamikor negyedik rendnek nevezett munkásság lépett előtérbe s ma már ez az osztály határozza meg a fejlődés menetét. Ebben az új helyzetben tehát új igényeket is ki kell elégítenie az egyháznak, amely, hogy hivatását munkálhassa, a multban is alkalmazkodott a társadalmi adottságokhoz. Mint Tietz tanulmányából megtudjuk, egy philadelphiai plebános vetette fel először, még 1913-ban, az esti szentmise gondolatát. Beadványában, amelyet a Szent-székhöz intézett, arra kérte a pápát: engedje meg, hogy az Egyesült Államok ipari központjaiban este is mondhassanak szentmisét. Mint kifejtette, enélkül nem sok haszonnal buzdítanák a gyakori vagy éppen mindennapi szentáldozásra azokat a híveket, akik a szentmisék szokásos időpontjaiban munkahelyükön dolgoznak. A nemzetközi eucharisztikus kongresszusok bizottsága, amellyel a plebános érintkezésbe lépett, örömmel tette magáévá a kezdeményezést és a maga részéről is hasonló kéréssel fordult Szent X. Piusához.

Osztrák és német szakemberek kimutatást is mellékeltek azokról a katolikusokról, akik foglalkozásuknál fogva jogszerűen is fel vannak mentve a vasárnapi szentmise-hallgatás alól. Bécsben például már akkor meghaladta az 50.000-et, Kölnben a 10.000-et ezeknek a katolikusoknak a száma. A szent pápa nagy megértéssel fogadta a javaslatot, sajnos azonban, már a következő évben meghalt. Végeredményben, mint mindannyian tudjuk, a most kormányzó XII. Piusra hárult a feladat, hogy gyökeresen rendezze mind a szentségi bőjt, mind az esti szentmisék ügyét.

Közben azért voltak figyelemreméltó mozzanatok, amelyeket előkészítésnek foghatunk fel. Így az 1924. évi nemzetközi eucharisztikus kongresszus óta szokássá vált, hogy a nagyobb eucharisztikus összejöveteleken esti szentmisét is mondjanak, amelyet háromórás szentségimádás előz meg. XI. Pius pápa már 1929-ben és 1930-ban bizonyos könnyítéseket engedett a szentségi bőjtben azok számára, akik ezeken a szentmiseken áldozni kívántak. Elvi szempontból is jelentős volt XI. Piusnak az a rendelkezése, amelyet 1935-ben a lourdesi ünnepségek alkalmából 72 órán át folytatólag mondott szentmiséssel kapcsolatban adott ki. Eszerint akik áldozni óhajtottak, bármelyik szentmisén megtehették, feltéve, hogy előtte négy órán át szentségi bőjtöt tartottak.

Érdekes adat Tietz tanulmányából, hogy az első mai célzatú esti szentmiséket Bécsben mutatták be, közvetlenül az első világháború előtt. Piffel bíboros-érsek intézkedett akként, hogy a Szent István-dómban minden vasárnap este külön szentmisét mondjanak a közlekedési és a vendéglátóipari alkalmazottak részére. Példáját Kölnben és Münchenben is követték. Ugyancsak Bécs dicsekedhetik — legalább is Tietz szerint — a min-

dennapos esti szentmise elsősé-
vel is. Még 1945-ben történt, hogy
egy amerikai tábori lelkész, Mgr.
Nuwer, minden este szentmisét tar-
tott a Szentháromság-templomban
a megszálló csapatok katolikus tag-
jai részére. A bécsi katolikusok is
felfigyeltek az újításra s kis idő
multán jobbára már ők töltötték
meg esténként a templomot, amely-
nek valamikor Beethoven volt az
orgonistája. Ebben a templomban
azóta is minden este folyik szent-
mise.

Ha az esti szentmisét csupán a
hívek összetételének szemszögéből
nézzük — fejezi be tanulmányát
Tietz —, akkor is méltán nevezhet-
jük a lelkek javára szolgáló szoci-
ális cselekedetnek. Súlyos érvek
szólnak mellette, súlyosabbak, mint
az a körülmény, hogy a papságnak
nem csekély munkatöbblettel kell
megbirkóznia. A munkatöbblet
ugyanis elkerülhetetlen, mert hi-
szen természetes, hogy a délelőtti
szentmise megszüntetésére aligha
gondolhatunk.

*

A grafológia, az íráselemzés mai
fokát az orvosi tudományéhoz ha-
sonlíthatjuk Claude Bernard idejé-
ben, amikor a kísérleti élettan azon
fáradozott, hogy tudományos ala-
pot nyújtson a diagnosztika, a kór-
meghatározás művészetének. H.
Cellewaert állítja ezt kiinduló té-
telként abban a 30 melléklettel kí-
sért terjedelmes munkájában, amely-
et „Grafológia és írás-fiziológia“
címmel Louvainban adott ki. Cél-
jaul éppen ezért azt tűzte ki; hogy
eldöntse, vajjon megtalálhatjuk-e
azt a tudományos alapot, amelynek
a grafológia még mindig híjával
van. A választ az írás „fiziológiájá-
nak“ taglalásában keresi, vagyis
annak a „neuro-muszkuláris“, azaz
ideg-izomzati befolyásnak vizsgálá-
sában, amelyet a kéz az írásformák
típusainak alakulására gyakorol.
Végső eredményként azt szűri le,
hogy a grafológia abban a köznap

értelmében, mintha az írásból az
írójának jellemére következtethet-
nénk, aligha válhatik valamikor is
tudományossá. „Az írás fiziológiája
ugyanis, amelyet mozgófényképek
segítségével tanulmányozunk, azt
mutatja, hogy az írás sajátosságai
a legszorosabban függenek attól,
hogy az ujjak mi módon tartják és
vezetik a tollat, valamint attól,
hogy a kéz miként fut végig a pa-
pír vízszintes vonalában.“

Annyi értéke van ennek a „fel-
fedezésnek“, mintha azt mondanók,
hogy a mosoly a legszorosabb kap-
csolatban van a járomcsontozat-
hoz tartozó nagy izom összehúzó-
dásával — feleli rá *Edmond Dune* abban az
elutasító, de mindvégig érdekes
bírálatában, amelyet a *Critique*
tett közzé. Mert a kérdést, amely
a mosollyal szemben igazában fog-
lalkoztat minket, akként kell fel-
tennünk, hogy mi az oka és az ér-
telme a mosolynak? Ugyanígy va-
gyunk szerinte az írással is: mi az
oka és értelme annak, hogy ilyen
vagy olyan grafikai formák kerül-
nek elő a kéz és az ujjak mozgása
nyomán? *Callewaert* emellett száll
síkra, hogy egyedül a fiziológiai
mechanizmusnak van ebben szere-
pe. Ha tehát mégis megkülönböz-
tet különböző írásmódokat vagy tí-
pusokat, óv attól, hogy karaktero-
lógiai, azaz jellembeli következteté-
seket vonjunk le belőlük. Mi több,
tagadja a lehetőségét is, hogy bárki
tudományosan megalapozott „grafa-
lógiai portrét“ tudjon festeni az
előbe adott kéziratok szerzőiről.

„Nem lehetséges — úgymond —,
hogy lélektani jelentőséget tulajdo-
nítsunk a különböző írásmódoknak.
Az írás-fiziológia és a karakteroló-
gia egybevetése nem engedi meg,
hogy kölcsönösségi viszonyt léte-
sítsünk e két tudományszak kö-
zött.“ Majd egy másik helyen azt
is kijelenti, hogy „a grafológiában
a módszeres kísérletek, a rendsze-
res vizsgálódások és a kiterjedt
statisztikai kutatások gyakorlatilag

megvalósíthatatlannak látszanak“.

Dune szerint annyira merészek, elnagyoltak és fölényeskedők ezek az állítások, hogy cáfolatot sem érdemelnének, ha nem kellene feltételezni a szerzőnek azt a szándékát, hogy „rossz lelkiismeretet ébreszsen“ az orvosi tudományban és a pszichológiában kevésbé jártas grafológusokban. A valóság ugyanis az — hangoztatja Dune —, hogy Callewaert, könyvéből kivehetően, kitűnő orvos, de eléggé szűkösek a grafológiai ismeretei, amit az is bizonyít, hogy csak olyasmikről tárgyal, amiknek könnyű ellentmondania, olyan „őskori“ dolgokról, amelyeknek semmi hitelük a modern grafológusnál. Behatóan cáfolja például *Michon* „állandó jeleit“, *Crépieux-Jamin* „grafikai miliójét“, *S. E. Pellat* „grafológiai törvényeit“, amelyeket senki sem vesz már komolyan. Szót sem ejt viszont az együttmutatkozó grafológiai jelenségekről, a „szindromokról“, amelyeknek elméletét *H. de Gobi-neau* és *R. Perron* fejtette ki és alkalmazta „Az írás genetikája és a személyiség“ címmel 1954-ben megjelent művében. Hallgat a statisztikai korrelációkról is, amelyeket *R. Wieser*, *Muller-Enskat*, *B. Wittlich* és *W. Hégar* legutóbbi kutatásaiból ismerünk. Alig tér ki *Lucien Bousquet* szintetikus dolgozataira, s ami a legsúlyosabb mulasztása, nem látszik tudni *R. Pophal* egészen kitűnő munkájáról sem, amelyet „A mozgásfiziológiai grafológia alapvetése“ címmel még 1939-ben adtak ki Lipcsében. Pedig *Pophal* legalább olyan szigorú a tények megítélésében, mint *Callewaert*, s éppen ő fogott hozzá elsőnek, hogy mozgófényképek segítségével tanulmányozza az írás fiziológiáját.

Dune sem vonja kétségbe, hogy a kéz az egyik oka az írásnak, de — hogy a skolasztika nyelvét használjuk — csupán „instrumentális“, azaz eszközi oka annak. Az is bizonyos, hogy több grafikai jellegze-

tesség részben a kéz formálódásának és ügyességének függvénye. A fő ok azonban az idegrendszer s az is marad. Valójában *Callewaert* sem tagadja ezt, sőt nagy pontossággal írja le az általa „szenzorioszenzitívó-pszichometrikusnak“ nevezett mechanizmust, s azt az ugyancsak általa „piramido-sztrio-cerebello-medullo-neurono-muszkulárisnak“ nevezett folyamatot, amely a kezet mozgatja. Ugyanakkor azonban, amikor a saját maga alkotta szófüzései is kifejezésre juttatja ilyenmódon a pszichikai és idegszerkezeti tényezők szerepét, mindjárt megfélekedezik róluk, mihelyt végtelékig feszített mechanista álláspontját kívánja elfogadtatni. Olyan ez, mintha a fától nem látná az erdőt: nem látná a kéztől az egész emberi lényt.

Callewaert egyik tétele ekként hangzik: „Az író mozdulatoknak nem tulajdoníthatjuk azt a jelentőséget, amellyel mindannyian felruházzuk a természetes, spontán és kifejező taglejtéseket és arcjátékokat, amelyek kísérik vagy helyettesítik a szavakat.“ Majd: „A grafológia hibás elvre épít, amikor összeeszeréli az író mozgásokat a kifejező, szemléltető vagy jelképes mozgásokkal, amelyek önmagukban hordják jelentésüket.“ Egyértelmű ez azzal — mondja Dune —, hogy dobjuk sutba a *Klages* által emelt egész grafológiai építményt, amely éppen az írás kifejező voltára támaszkodik. Ám tegyük fel, hogy magában az írásban nem lehetők meg a kifejező mozdulatok — amit *Callewaert* meg sem kísérelt bizonyítani, egyszerűen csak állít —, akkor is tény marad — már mint Dune szerint —, hogy a kéz mozdulatait — az izmok kifelé és befelé fordulása, a toll tartása stb. —, amelyeket *Pophal* oly behatóan tanulmányozott, épp olyan joggal vezethetjük vissza az önkifejezés típusaira, mint a testtartást, a járást, a taglejtést vagy az arcjá-

tékot. Callewaert is megengedi úgy mellékesen, hogy típusokba lehetne foglalni azokat az írásmódokat, amelyeket vizsgált. Akkor azonban miért nem cselekedte meg? — kérdi Dune. Nyilván azért nem, mert minden ilyen tipológia szűkszerszerűen magában rejt egy karakterológiát is. Az is tény továbbá, hogy akárcsak a nyelv, az író mozdulat is, amennyiben nem velünkszülett, maga találja ki és teremti a saját „kifejeződési módját“, a saját jelképségét. Az persze gyermekes játék, ha mértanilag próbálnók rávetíteni az emberi testet az írásformák területére, mint ahogy bizonyos szimbolista grafológusok tették, az azonban nagyon is izgató és tanulságos feladat, hogy — miként P. Boons és társai járnak ebben elől — keressük a megfeleléseket a természetes mozdulatok és az író mozdulatok kifejező folyamatai között, keressük az analógiákat és párhuzamosságokat az utóbbiak és aközött, amit „psichopresszív-kinetikának“ hívhatnánk. Ez a feladat azonban megkívánja az intuitív tehetséget, a finomságok érzésének fejlettségét, vagyis más irányú képességeket is, mint amilyenekkel Callewaert geometriai szelleme jeleskedik. Tudom jól — jegyzi meg Dune —, hogy az „intuíciónak“ rossz hangzása van tudományos körökben. Am nem ennek a megérzésnek, ennek a közvetlen felismerésnek köszönhetjük-e a tudomány legnagyobb felfedezéseit? H. Poincaré, a zseniális matematikus tanította: „A logika az, amivel bizonyítunk, de az intúció az, amivel feltalálunk.“

Be kell vallanom, hogy én magam, e rovat írója, semmit sem értek a grafológiához. A *Critique* most vázolt polemizáló cikke azonban mégis megragadta a figyelmemet, mert úgy vélem, hogy tömörsége és hézagossága mellett is élesen rávilágít az íráselemzés mai problematikájára. Tanulmányának

befejező részében Dune is elismeri, hogy Callewaert méltán vetköztette pórre azokat a „sarlatán“ grafológusokat, akiknek elbizakodottsága a leggyakrabban egyenes arányban áll a pszichológiai tájékozottságuk fogyatékoságával. Nem sikerült azonban megalapozni a belga szerzőnek azt a törekvését, hogy általában is kétségessé tegye a grafológiai kutatások indokoltságát. Senkinek sem juthatna eszébe — mondja Dune —, hogy kárhóztassa az orvosi tudományt csak azért, mert vannak közepes és tehetségtelen orvosok is, vagy kétségbe vonja a körmeghatározás elveit, mivel hogy azoknak helyes alkalmazása még ma is inkább az orvos művészetén, mint a tudományán múlik. Hol az az orvos, aki azt merné állítani, hogy a diagnosztika egzakt tudomány? Nem vitás, hogy a „tudományos“ grafológia lassú léptekben halad — ismeri el Dune. Szerinte azonban Callewaert ellenkező állásfoglalása dacára sem kétséges, hogy jó úton halad.

*

A kutya szaglótehetségét már a történelőtti korban felfedezték és hasznosították a vadászok, akik minden bizonnyal arra is hamar rájöttek, hogy egyes kutyafajták inkább, mások kevésbé alkalmasak a segítésükre. A kimondottan vadászkutyák közül a legrégebb feljegyzések a vizsláról és a kopórol szólnak, amelyeknek munkáját Xenofon, Arrian és Plinius is dicsérettel emeli ki. Ezeket a kutyákat már igen korán céltudatosan nevelték és idomították. A legnagyobb gondot a szaglótehetség fejlesztésére fordították. Tanítás közben nem közvetlenül a vadat, hanem egyes vadfajták, főleg a szarvas csapását szimatoltatták velük. Ez adott módot és ösztönzést a folytonos selejtezésre is, mert hiszen közismert dolog, hogy az azonos fajta kutyák sem egyformán tehetségesek.

A középkorban már valóságos tu-

dománnyá és művészetté fejlődött a vadászkutyák nemesítése, aminek kiváló mesterei dús javadalmazásban részesültek. Norvégiában például megkivánták az igazán jó kutyától, hogy pontosan a him jávorszarvas nyomát válassza ki s ezt kövesse megzavarodás és letérés nélkül erdőkön és ingoványokon keresztül 10—20 kilométeren át. S meg kellett birkóznia a jó kutyának egyéb feladatokkal is: jelezni a fekvő vadat, felrebbenteni az elrejtőzött szárnyast, megkeríteni az elejtett vagy sebesült állatot.

Méltán merül fel a kérdés: mit szagol a kutya, milyen szagokra reagál az orra? *Paul Vetterli* tanulmányában olvasom, hogy többen is vizsgálódtak már ebben az irányban. *Menzel*, *Most*, *Böttger*, *Blunck* és *Hansmann* nevét említi a szerző, mint olyan modern kutatókét, akik kísérletek útján keresték a feleletet. Legfontosabb megállapításuk, hogy nem egyetlen elszigetelt egyedi szag az, amit a kutya biztosan képes követni, hanem mindig valami „szag-alakzat”, vagyis többféle szag összességének valami határozott jellegzetessége. Ezért keres a kutya konkrét „nyomot”, vagyis olyan nyomot, amelynek az egyedi szagot is magában foglaló különleges szag-alakzata van. Ilyen szag-alakzat összetevői a test szaga, a megsértett talaj és szétapósott növényzet szaga, a lábizzadási szaga, embernél még a cipő, állatnál bizonyos mirigyváladékok szaga. Ez a magyarázata annak, — írja *Vetterli* —, hogy a legkitűnőbb rendőrkutyák sem boldogulnak, ha a velük megszimatoltatott egyedi szagot nem tudják valami konkrét nyomban, azaz szag-alakzatban felfedezni. A kutya nyomkövető tehetősége nem magán a szaglásának élességén múlik, hanem azon, hogy mennyire képes az induláskor a különböző szagokból egy tipikus és ennek folytán ma-

radandó szag-alakzatot kiemelni. S egészen bizonyos — teszi hozzá *Vetterli* —, hogy a kutyának ez a tevékenysége nem olyan „léleklelen” művelet, amelynek sikerét kizárólag a környezet tárgyi adottságai döntenék el. Nagy szerepe van benne a kutya fiziológiai dispoziációjának és pillanatnyi hangulatának is. Meg is jegyzi *Vetterli*: *Descartes*-nak az a tétele, hogy az állat olyan, mint a gép, sehol sem ütközik annyi kételkedésbe, mint a kutyával foglalkozók körében.

Legújabban *Walter Neuhaus* professzor, az erlangeni egyetem állattani intézetének igazgatója végzett úttörő kísérleteket a kutya szaglásának élességére vonatkozóan. Készüléket szerkesztett, amellyel először mérte meg az élesség határát, tudományosan kifejezve: a kutya szaglási küszöbét. A készülék lehetővé teszi, hogy pontosan adagolt szagmennyiséget vezessenek be a nagy számban szétszórt etetőszekrénykéek bármelyikébe, jelesen mindig abba a szekrénykébe, amelyben egy kockacukrot dugtak el. A „szag-cukor” élmény arra készíti a kutyákat, hogy amikor külön-külön a szekrénykéek közé engedni őket, ki is kutassák azt a szekrénykét, amelyből a szagot érzik. A szagmennyiséget a kísérleteknél esetről-esetre erős ütemben csökkentették. Amikor azután elérték azt a minimumot, amelyet a kutya orra már nem tudott érzékelni, akkor a kutya le is mondott a keresgélésről.

Neuhaus több mint 1500 kísérletet hajtott végre különböző zsírsavakkal, amelyek az ember és az állatok izzadásmányában találhatók. Így állapította meg a koncentrátságnak azt a határát, amelyet a kutya még érzékelni képes. Kiderült, hogy a kutya 500.000 molekula ecetsavra reagál, míg az ember csak 50 billió molekulánál szagol meg valamit! Propinsavból 250.000 molekula elegendő a kutyának, míg

az embernek 420 milliárdra van szüksége. Vajsavból a kutya már 9000 molekulára felfigyel, az ember csak 7 milliárdra. Ha tehát tudjuk, hogy például az emberi láb minden lépésnél — mint Neuhaus kiszámította — kereken 250 milliárd molekula vajsavat hagy maga

után, akkor könnyen megértjük, hogy egy jó rendőrkutya vagy vizsla 10, sőt 20 óra multán is fel tudja venni s követni tudja a nyomot, még akkor is, ha a légköri viszonyok — a levegő nedvességtartalma és hőmérséklete — és a talajviszonyok kedvezőtlenül alakultak.

A KIS ÚT

Nem tettem szegénységi fogadalmat, de mivel nekem mindig az olyan szentek imponáltak legjobban, akik a szegénységet választották legkedvebb erényüknek, a magam részéről is igyekeztem a lehető legegyszerűbben, mondhatnám szegényesen élni, hogy minél többet adhassak az arra szorulóknak. Ezt nem hencseregésből mondom — hiszen nem is ismernek engem — csak mert ezzel van kapcsolatban az én nagy problémám: nem tudok megélni komoly, szép, igazi „nagy“ zene nélkül. Koncertekre, operára sok pénzt költök és én, aki annyi mindenről lemondok a szegények kedvéért, erről, — a zenéről — nem bírok lemondani. Kérdezem: van-e ezek után jogom szegényebb testvéreim szemébe nézni és magamat mégis r e n d e s e m b e r n e k tartani ?

Nem, ön nem „rendes ember“, az biztos. Ön a *rendkívüli* emberek csoportjába tartozik. De úgy látszik, ebben a minőségében még nem egészen kész és mielőtt végleg „elkészülne“, még tisztázni akar egy-egy problémát.

A „rendes ember“ kifejezésnek kétféle jelentése van ma. Jelenti az általánosot, megszokottat, az átlagot, a futószalagon gyártott típust. Amiből tizenkettő megy egy tucatra. Jelent aztán a „rendes ember“ kifejezés valami értékjelzést, elismerést, főleg a komolyság, megbízhatóság, felelősségtudat, nemes magatartás irányában.

Amikor „nem rendes embernek“ neveztük Önt, az első jelentésre gondoltunk. Az ott jelzett „rendes ember“, amilyen százával futkos az utcán, egyáltalán nem veszi olyan döntő komolysággal az alamizsnálkodás kötelességét, ahogyan azt az Úr Jézus megkívánta, az opostolok hirdették és az Egyház mindenkor tanította. Az emberek nagy tömegének „rendesen“ az él a lelkében, hogy ha a *feleslegéből* ad időnkint

néhány fillért a szegényeknek, akkor már eleget tett a szeretet parancsának. Sajnos, olyanok vagyunk: ha pénzt adunk, fenéig kikutatjuk tárcánkat, hogy elég kicsi váltópénzt találjunk, ha ruhát adunk, gondosan megvizsgáljuk, nem tudnánk-e mégis még átalakítani, vagy valamire felhasználni. Csak azt adjuk oda, amit már igazán nem használhatunk mi magunk. Ez a „rendes“ viselkedési mód.

Amikor tehát kezünkbe kerül egy-egy olyan levél, mint az Öné, természetes, hogy első gondolatunk: hála Istennek, ez *más*, mint a többi, ez nem „rendes“ ember és szorongva kérdezzük magunktól, lesz-e elég ereje végighallgatni erre a belső szózatra, amely inti és ösztökéli, hogy akarjon és tudjon több áldozatot hozni emberestvéreiért, amint a tucatemberek és hogy ne mondja soha: most már elég, többet nem akarok tenni, vagy adni, többről „nem bírok“ lemondani.

Van azonban egy olyan szempont